

РОЗВИТОК УКРАЇНОЗНАВСТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВІД ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ ДО КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНЦІВ І СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА

26 жовтня 2023 р. у м. Києві, у приміщенні Науково-дослідного інституту українознавства МОН України (далі – НДІУ), вул. Ісаакяна, 18, відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток українознавства в умовах повномасштабної російсько-української війни: від захисту культурної спадщини України до консолідації українців і світового українства» (формат проведення – офлайн та онлайн). Науковці, освітяни, військовослужбовці Сил оборони України та представники громадянського суспільства активно й продуктивно обговорювали низку важливих проблем, які наразі постали перед Україною та її громадянами під час повномасштабної російсько-української війни, вирішення яких посприяє актуалізації

українознавства для консолідації української політичної нації.

Учасники наукового заходу обговорили такі пріоритетні проблеми: проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період; етнокультурний розвиток сучасного українського суспільства в умовах повномасштабної російсько-української війни; геополітична суб'єктність України в умовах глобальних викликів; українознавство в системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді в процесі збереження та відтворення ідентичності української нації в Україні та за кордоном; особливості сучасної державної мовної політики в східних і деокупованих регіонах України; громада українців

Криму: формування, стан, перспективи й асиміляційні загрози (кінець XVIII – початок XXI ст.); утвердження української політичної нації: синергія національної єдності в умовах спротиву російській агресії.

Для проведення наукового форуму був сформований організаційний комітет. Його очолив доктор філософії, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, директор НДІУ В. Г. Чернець. Заступниками голови оргкомітету стали: кандидат з мистецтвознавства, заступник директора з міжнародних зв'язків та євроінтеграції НДІУ І. О. Сиваш і кандидат історичних наук, завідувач відділу української етнології НДІУ Ю. С. Фігурний.

До оргкомітету увійшли: помічник директора, науковий співробітник відділу військово-патріотичного виховання НДІУ Г. О. Богданович; доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу української філології НДІУ М. С. Васьків; завідувачка господарством НДІУ І. М. Воропай; кандидат історичних наук, завідувачка відділу українознавства в науково-освітньому просторі НДІУ О. О. Газізова; доктор філософських наук, професор, завідувач відділу історичних пам'яток та культурної спадщини НДІУ Р. О. Додонов; кандидат історичних наук, завідувачка відділу історико-правових та теоретико-методологічних проблем українознавства НДІУ І. Й. Краснодемська; доктор філософських наук, професор, завідувач відділу військово-патріотичного виховання НДІУ В. С. Крисаченко; кандидат історичних наук, вчений секретар НДІУ Ю. О. Лебедева; кандидат соціологічних наук, завідувачка відділу філософії та геополітики НДІУ К. В. Настояща;

завідувач відділу кадрів та документообігу І. І. Походзей; науковий співробітник відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій НДІУ О. Є. Сцібан; виконувачка обов'язків завідувачки відділу міжнародних зв'язків та євроінтеграції НДІУ В. О. Шаповал; кандидат філософських наук, завідувач відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій НДІУ А. Д. Ятченко; доктор філософських наук, професор, завідувач відділу культурології НДІУ В. Ф. Ятченко. Організаційним секретарем оргкомітету стала кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу української етнології НДІУ О. В. Шакурова.

Треба відзначити, що проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток українознавства в умовах повномасштабної російсько-української війни: від захисту культурної спадщини України до консолідації українців і світового українства» та її результати здійснені у контексті виконання фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт (далі – НДР), які виконуються науковими співробітниками НДІУ у 2023 р.: 1. «Етнокультурний розвиток сучасного українського суспільства в умовах політики реваншу російської федерації» (керівник фундаментальної НДР (2021–2023) – Ю.С. Фігурний); 2. «Етногенез українського народу у світлі сучасних наукових даних та методологічних підходів» (керівник фундаментальної НДР (2022–2024) – В. Ф. Ятченко); 3. «Геополітична суб'єктність України в умовах глобальних викликів» (керівник фундаментальної НДР (2022–2024) – К. В. Настояща); 4. «Громада українців Криму: формування, стан, перспективи і

асиміляційні загрози (кінець XVIII – початок XXI ст.» (керівник фундаментальної НДР (2021–2023) – І. Й. Краснодемська); 5. Формування нової української політичної нації: екзистенційні виклики війни, глобальна проукраїнська консолідація, інтенсифікація євроінтеграційних процесів (керівник прикладної НДР (2023–2024) – В. С. Крисаченко); 6. «Українознавство в системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді в процесі збереження та відтворення ідентичності української нації в Україні та за кордоном» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – О. О. Газізова); 7. «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах війни» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – О. В. Шакурова); 8. «Особливості сучасної державної мовної політики в східних і деокупованих регіонах України» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – Ю. О. Лебедева).

Попри всі труднощі, пов'язані прямо й опосередковано з повномасштабною російсько-українською війною, з дотриманням усіх рекомендацій МОН України науковий форум розпочав свою роботу. З 10.30 до 11.00 здійснено реєстрацію учасників заходу. Об 11.00 відбулося його відкриття, а завершив він свою роботу о 17.00.

Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток українознавства в умовах повномасштабної російсько-української війни: від захисту культурної спадщини України до консолідації українців і світового українства» розпочала роботу із заслуховування привітань її учасникам від керівників зарубіжних філій НДІУ. Першою привітала учасників і шанованих гостей Діна Олексіївна Демір

Василь Чернець

(Турецька республіка, м. Стамбул); наступною – Юлія Володимирівна Сліпич (Чеська республіка, м. Пршештице), а завершила – Поліна Опанасюк, донька керівника філії у м. Монреаль (Канада) Ольги Петрівни Опанасюк.

Свій виступ директор НДІУ В. Г. Чернець розпочав з того, що нагадав присутнім про жорсткі вимоги керівництва МОН України щодо проведення велелюдних наукових заходів в умовах воєнного часу, а саме необхідність під час повітряної тривоги перебувати усім у бомбосховищах. Тому Василь Гнатович представив учасникам конференції Ю. С. Фігурного, який мав при потребі супроводити всіх до найближчого захищеного укріплення, яке розташоване на території лікарні «Охматит».

Аналізуючи перебіг повномасштабної російсько-української війни та роль Інституту у вирі воєнного лихоліття, В. Г. Чернець наголосив: «Наразі перед співробітниками Науково-дослідного інституту українознавства є три головних

завдання. Перше – активне просування українознавства як науки по всьому світу. Цивілізований світ має зрозуміти, що Україна – не раша, а самодостатня держава з власною історією та давньою культурою. Невдовзі відбудеться зустріч з Міністром О. В. Лісовим, де буде розглядатися питання про введення українознавства як навчальної дисципліни до бакалаврату вишів. Українознавство має стати ідеологічним предметом. Друге завдання – повернення культурної спадщини України в умовах повномасштабної російської агресії. Нагадую, саме з цією метою вчені-українознавці 25 травня 2023 р. провели Міжнародну науково-практичну конференцію «Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період». Науковці, освітяни та представники громадянського суспільства України обговорили низку актуальних проблем, які постали перед українським соціумом під час повномасштабної російсько-української війни, а саме ідентифікація культурно-мистецьких надбань, що допомагають утвердженню національної ідентичності, та створили три експертні ради – з літератури, образотворчого мистецтва й музики, які активно працювали над проблемами збереження української культурної спадщини. Сьогодні ми заслухаємо попередні звіти про напруження шановних голів цих експертних рад. Третє завдання – посилення ролі українознавства у консолідації українців і світового українства під час російсько-української війни. Українське суспільство потребує міцних підвалин, й українознавство має стати й, зрештою, стане тим надійним фундаментом Української держави. Хтось – воює, хтось – грабує,

Андрій Петровський

хтось – перебуває за кордоном, а вчені-українознавці докладають чималих зусиль для наближення перемоги над ворогом».

Аспірант НДІУ та співробітник МОН України А. І. Петровський виголосив привітання від Директорату науки та інновацій МОН України, а саме від заступника генерального директора – керівника експертної групи з питань моніторингу і оцінювання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності Д. Ю. Чайки: «Дозвольте привітати вас з нагоди проведення міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток українознавства в умовах повномасштабної російсько-української війни: від захисту культурної спадщини України до консолідації українців і світового українства». Варто відзначити, що тема конференції і тематика її секцій відображають актуальні виклики сьогодення. Обговорення розвитку українознавчих досліджень, збереження української культурної спадщини в умовах

повномасштабної війни, досліджень питань етногенезу українського народу та формування української політичної нації, захисту української мови, консолідації та посилення взаємодії між українцями в світі та інших важливих питань має сприяти виробленню наукових заasad для державної політики у відповідних сферах. В умовах важкої боротьби, яку Україна веде із зовнішньою агресією, ґрунтовні дослідження українських вчених-істориків, етнологів, філологів, культурологів, мистецтвознавців, інших фахівців гуманітарного напрямку дуже важливі для посилення здобутків української науки, протидії ворожій пропаганді та руйнування сформованих нею наративів. Бажаю учасникам конференції продуктивного обговорення актуальних питань українознавства, плідної дискусії та напрацювання вагомих ідей, що будуть корисними для подальшого розвитку відповідних досліджень в Україні».

Український кінорежисер, лауреат Державної премії України імені Олександра Довженка, заслужений артист України, віце-президент Національної академії мистецтв України, заступник голови експертної групи з образотворчого мистецтва О. Г. Санін у вітальному слові наголосив: «В умовах повномасштабної ворожої агресії ми зіштовхнулися з великими викликами. Національна академія мистецтв України бореться за повернення митців, яких свого часу приватизувала імперія. Проте треба фахово підходити до повернення культурної спадщини України, оскільки весь світ сподівається від нас не лише успіхів на фронті, а й у культурному будівництві». Олександр Санін відзначив: «Візд українців за кордон, за офіційними

Олександр Санін

свідченнями – близько 5,5 млн. осіб, за неофіційними – понад 8 млн., став ще одним потужним викликом для України. Там вони активно інтегруються в зарубіжний культурний простір. Є така думка, що у митця нема ідентичності, особливо вона поширена в англосаксонському світі, але ми маємо допомогти молодим українським митцям усвідомити власну ідентичність. Нам треба будувати візію розвитку української нації, наші ідеї мають бути яскравими, визначальними й життєстверджуючими. Я неодноразово відвідую військові частини, для українських воїнів дуже важливо знати, що вони захищають. Нам треба всіляко захищати культурну спадщину й творити візію майбутнього».

Віце-президент Національної академії мистецтв України, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, заслужений працівник культури України, доцент, генеральний директор Національного музею «Київська картинна галерея», голова експертної групи з

*Юрій Вакуленко**Андрій Пастушенко*

образотворчого мистецтва Ю. Є. Вакуленко у привітанні зазначив, що під час війни актуалізувалося питання не лише про декомунізацію, а й деколонізацію України від багатовікової колоніальної спадщини російської імперії. На думку Юрія Євгеновича, боротьба за культурну спадщину має стати одним із пріоритетів державної політики на всіх рівнях.

Заступник командира добровольчого батальйону «ОУН», учасник російсько-української війни А. І. Пастушенко (позивний «Сивий») у виступі привітав учасників наукового форуму та наголосив: «Ви маєте зробити Україну українською. На жаль, за більш ніж тридцять років Україна так і не стала українською. Не було ні української влади, ні по-справжньому українських президентів. Навіть Віктор Ющенко свою українськість бачив у вуликах. Все це й призвело до російсько-української війни. Для мене це вже п'ята війна. Я з побратимами воюємо за те, щоби наші діти і внуки отримали у спадок від нас

українську Україну. Втікаючи від війни, Україну покинуло від 5 до 10 млн. біженців. Одним із важливих завдань Інституту українознавства є налагодження зв'язків з українськими біженцями й українською діаспорою. Кожна країна, яка надала притулок українцям, буде намагатися використовувати їх у власних інтересах. Тому нам треба повернути біженців з тим великим досвідом, які вони отримують за кордоном, додому й використати їх потужний ресурс для відбудови Української держави». На завершення Андрій Іванович зазначив: «Інститут українознавства має активно творити українськість та українізм, вибачте за такий неологізм. Ви повинні мати вплив на центри прийняття рішень в Офісі Президента, у Верховній Раді, у Кабінеті Міністрів України. Вчені – це еліта українського суспільства!».

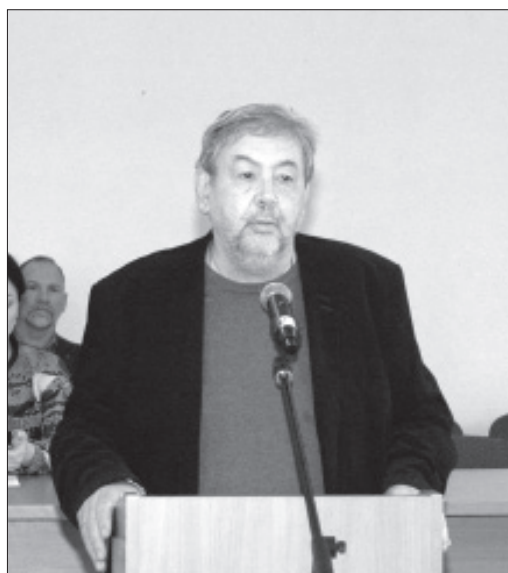
Директор департаменту культурно-громадського розвитку Маріупольської міської ради, керівник філії НДІУ у Маріуполі Д. В. Трима привітала учасників

Діана Трима

конференції, побажала успішної роботи та, зокрема, наголосила: «Жорстока російсько-українська війна пришвидшила формування української політичної нації. Великий вплив на Сході й Півдні України мали російська мова й російська культура, проте війна кардинально змінила ситуацію. У Маріуполя було своє велике світле свято – 13.06. 2014 р., День визволення міста від проросійських бойовиків. Вірю, що невдовзі Маріуполь визволять від російських окупантів українські воїни. Тому треба формувати стратегію деокупації. Головне – це люди, які будуть жити на цих деокупованих територіях. Тому на часі формування державної політики повернення українських біженців на Батьківщину».

Голова Національної спілки композиторів України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, голова експертної групи з музичного мистецтва І. В. Щербаков у вітальному слові відзначив

Ігор Щербаков

надзвичайну важливість повернення культурної спадщини України, оскільки російські імперці вважають своїми видатних українських композиторів Бортнянського, Березовського, Веделя та багатьох інших діячів культури України. Ігор Володимирович у зв'язку з цим наголосив: «Кого ми маємо визнати українськими композиторами, а кого російськими? Якщо на Прокоф'єва й Стравинського ми не претендуємо, то за Чайковського треба боротися. На жаль, українська громадськість розділилася на дві великі частини – за і проти Чайковського. Петро Ілліч генеалогією, всім своїм життям і геніальною творчістю тісно пов'язаний з Україною й українською культурою. Чайковський активно й повсякчас використовував український мелос та українську культуру. Треба мобілізувати громадську думку, треба системно боротися за Чайковського. Доки триває війна, ми не вирішимо остаточно це питання, але загалом його треба вирішувати та повертати Чайковського Україні!».

Костянтин Чернявський

Голова Національної спілки художників України, заслужений художник України, кандидат з мистецтвознавства, доктор філософії, доцент К. В. Чернявський у виступі акцентував увагу на тому, що російські агресори намагаються цілеспрямовано знищити Українську державу, українську націю, українську мову й українську культуру. Тому він з побратимами намагався порятувати українське образотворче мистецтво з Чернігова, Харкова, Чугуєва й інших прифронтових міст. Костянтин Володимирович, зокрема, відзначив: «Боротьба за повернення культурної спадщини має стати пріоритетом для державних структур, науковців, мистецьких, культурницьких й освітянських організацій України. З власного досвіду знаю, як нелегко було започаткувати українську Міжнародну мистецьку премію імені Іллі Рєпіна, оскільки у державі-агресорці вже існувала така відзнака, й скільки так званих «братів» і місцевих проросійських діячів «попили моєї крові!» Боротьбу за

українську культурну спадщину треба було розпочинати ще раніше, з 90-х років ХХ століття, але тоді це було не на часі... Але крига скресла, у провідних мистецьких музеях США та Європи художники Рєпін, Куїнджі, Айвазовський вже фіксуються як українські митці, і це лише початок. Українське громадянське суспільство має активно долучитися до цього процесу й завершити повернення до українського культурного простору геніальних синів і дочок України. Ми з колегами, зі свого боку, ініціюємо цілу низку художніх проєктів, зокрема «Маріуполь – нескорений», які будуть сприяти відродженню української культури й художнього образотворчого мистецтва».

Провідний науковий співробітник відділу культурології НДІУ, доктор філологічних наук Ю. Л. Мосенкіс розповів присутнім, що він є автором 200 книжок, двох тисяч статей, а з травня по жовтень цього року оприлюднив ще 12 книг. Юрій Леонідович відзначив, що під час війни треба реально робити

Юрій Мосенкіс

справи, а не імітувати їх, українці мають об'єднуватися й співпрацювати задля перемоги над російськими окупантами.

В. Г. Чернець повідомив учасникам конференції, що НДІУ буде активно підтримувати українських вчених і друкувати їхні наукові праці у власному видавництві «Українознавство», воно забезпечить якісну редакційну роботу, редагування, коректуру, верстку, дизайн, виготовлення оригінал-макетів, технічну редакцію, контроль за виготовленням макетів для друку та остаточну підготовку до видання наукових монографій, підручників, наукових посібників, збірників наукових праць, тез і матеріалів наукових конференцій, науково-популярну літературу тощо.

Новопризначений генеральний директор Національного заповідника «Киево-Печерська лавра», кандидат історичних наук, почесний краєзнавець України, знаний археолог М. А. Остапенко розповів присутнім, що своє головне завдання на цій відповідальній посаді вбачає в остаточному поверненні сакральної святині України в український гуманітарний простір: «Киево-Печерська лавра була головним бастионом російської імперської машини й імперців-шовіністів. Вони перетворили Киево-Печерську лавру в осередок злочинного «русского мира» та базу російського вторгнення. Так не має бути, тому ми активно працюємо, щоби українська ідентичність остаточно повернулася до духовного осердя України. Також мене турбує доля історичних пам'яток, занепащених при будівництві Каховської ГЕС. Після знищення цієї гідротехнічної споруди російськими окупантами відбулося повернення із забуття Великого Лугу, унікальної природної

Максим Остапенко

й національної пам'ятки України. Як відомо, грецький історик Геродот описав його у всесвітньо відомій праці «Історія» під назвою «Гілея». Археологи, історики, натуралісти, природознавці, екологи й інші дослідники отримали можливість після завершення російсько-української війни дослідити цей самобутній цивілізаційний феномен. Проте співробітники Укргідроенерго вже готують проект з відновлення Каховської ГЕС, хоча великої доцільності для економіки й природокористування України вона вже не матиме. Тому я звертаюся до учасників конференції підтримати мою пропозицію не відновлювати Каховську ГЕС, а зберегти Великий Луг для проведення комплексних досліджень, оскільки там знаходяться тисячі різноманітних пам'яток, зокрема залишки запорозьких січей (90 %).

Провідний науковий співробітник відділу культурології НДІУ, завідувач відділу кам'яної доби Інституту археології НАН України, професор Національного

Леонід Залізняк

університету «Кієво-Могилянська академія», доктор історичних наук, професор Л. Л. Залізняк виголосив доповідь «Радикальна зміна концепції україногенезу за доби незалежності», у якій, зокрема, відзначив, що після більш ніж тридцятирічної дискусії щодо походження українців, нарешті, на академічному рівні набула пріоритетності ранньосередньовічна теорія українського етногенезу, залишивши далеко позаду трипільсько-арійську, кієво-руську й пізньосередньовічну гіпотези.

Доктор мистецтвознавства, професор, заслужений працівник культури України, завідувач кафедри теоретичної і прикладної культурології Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової О. М. Маркова у доповіді «Культурологічний стрижень українознавства в наслідуванні скородинської традиції» наголосила, що вченим-українознавцям треба активніше брати участь у захисті культурної спадщини й долучатися до повернення Петра

Олена Маркова

Чайковського до українського гуманітарного простору, оскільки він зробив для України дуже багато.

Завідувач відділу культурології НДІУ, доктор філософських наук, професор В. Ф. Ятченко у доповіді «Генеza онтологічного статусу людини в українському

Володимир Ятченко

Віталій Андрєєв

фольклорі» наголосив, що треба поважати діячів культури й мистецтв, які прямо чи опосередковано дотичні до української культурної спадщини, й повертати їх Україні й українцям.

Доктор історичних наук, професор В. М. Андрєєв презентував колективну монографію «Заборонити рашизм». Зокрема, Віталій Миколайович зазначив, що авторський колектив у складі чотирнадцяти дослідників намагався комплексно й системно проаналізувати цю актуальну тему й тим самим долучитися до боротьби з російськими окупантами.

Доктор мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, професор Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової Л. М. Шевченко у доповіді «Одеса і світовий скрябінізм» акцентувала увагу присутніх, що Південна Пальміра стала визначним центром, де формувалася мистецька еліта, розвивалася музика, музична культура під значним впливом тогочасних модерних та авангардних тенденцій.

Лілія Шевченко

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, корекційної освіти та менеджменту Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського Л. В. Іваненко виголосила доповідь: «Толерантність у сучасних європейських інтеграційних процесах», у якій розкрила

Людмила Іваненко

*Олександра Дейнека**Валентин Крисаченко*

засадничу сутність толерантності, головні її принципи та порівняла сприйняття толерантності в Європейському Союзі й Україні.

Керівник філії НДІУ у Швейцарській Конфедерації О. О. Дейнека оприлюднила доповідь «Діяльність філії НДІУ у Швейцарській Конфедерації». Олександра Олександрівна, зокрема, відзначила: «Українська спільнота намагається долучити швейцарців до української культури. Мій син грає на бандурі. Дуже важливим є розвиток недільних шкіл у Швейцарській Конфедерації, тому наша філія активно долучається до їх створення. Ще одним напрямком нашої діяльності є започаткування спільних проєктів, що значно посилює українсько-швейцарську співпрацю. Щодо повернення українських біженців до України, то їм треба створити гідні умови праці на Батьківщині».

Завідувач відділу військово-патріотичного виховання НДІУ, доктор філософських наук, професор, заслужений

діяч науки і техніки України В. С. Крисаченко виголосив доповідь «Українська політична нація і громадянська ідентичність: синергія взаємодії», у якій фахово проаналізував головні етапи становлення цієї важливої державотворчої сили та окреслив її головні завдання: «Український етнос має стати політичною нацією. У сучасному розумінні, нація твориться державою. Чи може бути політична нація без держави? Може, коли нація бореться за відновлення державності. Існує проблема української політичної нації та української еміграції. Треба вирішувати на державному рівні проблему надання громадянства зарубіжним українцям. Також треба розробляти концепцію творення українського світу».

Провідний науковий співробітник відділу української етнології НДІУ, доктор філософських наук, професор Г. С. Лозко у доповіді «Філософсько-теоретичні та етнологічні виміри етнокультури в контексті російсько-української

Галина Лозко

війни», зокрема, відзначила: «Всі люди, які живуть на планеті Земля, створюють так звану етносферу. Різноманітність людського світу забезпечується монокультурами. Етнічне розмаїття існує за рахунок самобутніх мов і культур. Мультикультуралізм – це суміш, мікс і хаос. Для українців надзвичайно важливо зберігати особливості власної культури».

Завідувач відділу українознавства Комунального закладу вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти» В. І. Лазаренко виголосив доповідь «Національно-патріотичне виховання в освітньому процесі України у період війни – складова консолідації українського суспільства», у якій акцентував увагу на тому, що посилення національно-патріотичного виховання має стати пріоритетом державної політики України, проте наразі українська освіта не має україноцентричного осердя, тому і вченим, і освітянам треба докласти значних зусиль, щоби його створити.

Володимир Лазаренко

Завідувач кафедри суспільних та політичних наук Національної академії управління, доктор історичних наук, професор, відмінник освіти України, лауреат премії ім. М. Грушевського НАН України, заслужений працівник культури України, академік АН ВШ України А. І. Павко у доповіді «Концепт ідентичності у вітчизняній та зарубіжній соціогуманітарній думці: проблеми методологічної рефлексії», зокрема, наголосив: «Без якісної фундаментальної та прикладної науки не буде перемог ні на фронті, ні в культурному житті. Проблема ідентичності є актуальною не лише для України, а і для багатьох європейських країн. Питання збереження культурної спадщини України є надзвичайно важливим й актуальним. Повернення в український гуманітарний простір Чайковського наразі є на часі. Наявність в його творчому доробку українського мелосу та українських культурних надбань переконливо свідчить про його належність до культури України». А. І. Павко

Анатолій Павко

запропонував критерії належності того чи того митця до українського соціогуманітарного дискурсу: 1) генеалогічний родовід; 2) визнання самотності українського народу; 3) ставлення до української культури; 4) самоідентифікація; 5) ставлення до української мови.

Вчителька Комунального закладу «Огіївський лицей» Красноградського району Харківської області Я. В. Соляник виголосила доповідь «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах війни», у якій відзначила, що українознавство має стати надійним інструментом посилення національно-патріотичного виховання, а комплексне впровадження українознавства в освітньо-навчальний процес посприє посиленню української самотності, зміцненню патріотизму й повазі до

Олеся Дзира

свого минулого, мови, культури, звичаїв і традицій, а все це разом допоможе українцям здобути перемогу в російсько-українській війні.

Завідувачка відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, кандидат історичних наук О. І. Дзира у доповіді «Читачі заборонених українознавчих видань

Яна Соляник

спецфонду Центральної наукової бібліотеки АН УРСР кінця 1960–70-х рр.», зокрема, наголосила, що головним завданням спеціального фонду було ведення контрпропаганди, а література, яка в ньому знаходилася, мала двоступеневий рівень доступу до неї: 1) секретний, 2) особливо секретний.

Завідувач відділу історичних пам'яток та культурної спадщини НДІУ, доктор філософських наук, професор Р. О. Додонов прочитав основні тези доповіді кандидата філософських наук Р. Х. Халікова «Документація військових злочинів РФ проти об'єктів релігійної спадщини». Також Роман Олександрович повідомив учасникам конференції, що Руслан Халікович є співзасновником «Майстерні академічного релігієзнавства», члени якої документально фіксують усі без винятку руйнування та пошкодження релігійних об'єктів на території України під час російсько-української війни. Важливо, акцентував доповідач, що найбільше постраждали сакральні об'єкти російської православної церкви в Україні, понад 500 храмів зруйновано й пошкоджено, багато загиблих і поранених, проте кіріл і пугін ці кричущі факти ігнорують і висловлюють не співчуття постраждалим, а нагороджують тих московських попів, які благословляли чинити ці жахливі злочини супроти людяності.

Вчителька історії, правознавства та громадянської освіти Іванківського ліцею №2 Іванківської селищної ради Вишгородського району Київської області, вчителька вищої категорії, вчитель-методист Г. М. Дубинська оприлюднила доповідь «Залучення юнацтва до участі в дослідницьких проектах як спосіб збереження історичної пам'яті та засіб

Галина Дубинська

національно-патріотичного виховання». Також Галина Михайлівна розповіла учасникам конференції про власні враження від перебування під рашистською окупацією: «В Іванкові рашисти вже вранці 25 лютого 2022 року знищили музей Катерини Приймаченко. Загалом окупація Іванкова тривала 36 днів. Не можна було вийти ні з хати, ні з будь-якого іншого укриття, російські снайпери відкривали вогонь без попередження. Я з моїм маленьким внуком натерпілися багато лиха. Після звільнення міста мною було організовано шкільну пошукову експедицію для документування злочинів рашистів. Ми обов'язково враховували моральний аспект. Тому спочатку брали дозвіл, а потім опитували постраждалих від російської агресії. В осмисленні російсько-української війни усна історія набуває вагомого значення, бо надає можливість зафіксувати й зберегти для нащадків її героїку й жахиття. Треба відзначити, що підручники «Нової української школи» значно відстають у

висвітленні сучасних історичних подій. На мою думку, національно-патріотичне виховання має розпочинатися саме з родинного кола, а потім продовжуватися у школі, університетах і навіть на роботі. Національно-патріотичне виховання є основою всіх основ!».

По завершенні виступу Г. М. Дубинська щиро подякувала організаторам за проведений на високому рівні науковий захід: «Учителі дуже потребують підтримки науковців, їхніх наукових напрацювань, присвячених нагальним українським питанням й особливо пов'язаним із повномасштабною російською агресією. Поєднання теорії з практикою допомагає краще організовувати освітньо-навчальний процес і покращувати національно-патріотичне виховання, а все це разом посилює Україну та пришвидшує перемогу над рашистами!».

Доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філософії та культурного менеджменту Національного університету «Острозька академія» Ж. О. Янковська у доповіді «Модус вивольної звитяги й духу українства часів козаччини (за романом у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай»)», зокрема, відзначила, що українське козацтво займало важливе місце в національній історії та культурі, саме тому високопоетичне зображення тогочасних реалій геніальною українською поетесою у своєму художньому творі допомогло їй всебічно розкрити феномен українського козацтва.

По закінченні виступу Ж. О. Янковської В. Г. Чернець додав: «Особистість Ліни Костенко є унікальною в українській літературі й культурі. Ліна Василівна – живий український геній. Я мав за честь друкувати її твори в радянські

Жанна Янковська

часи, коли за публікацію праць Ліни Костенко можна було вмиг втратити роботу й подальші життєві перспективи. Наразі я дуже хочу запросити Ліну Василівну до Науково-дослідного інституту українознавства. Це моя мрія!».

На підсумковому пленарному засіданні відбулося обговорення результатів та прийняття ухвали конференції. Зокрема, В. Г. Чернець відзначив, що на поважному науковому зібранні було заслухано 10 привітань і 16 доповідей, загалом зголосилося взяти участь 155 учасників з багатьох регіонів України та з-поза її меж, а саме з Туреччини, Чехії, Швейцарії, Польщі, Великої Британії, Швеції, Німеччини, Канади, США.

Також Василь Гнатович зазначив: «Ще раз хочу наголосити про три найголовніших напрямки діяльності Інституту. По-перше, активне просування українознавства в Україні й у світі. По-друге, комплексний захист культурної спадщини України. По-третє, консолідація українського суспільства під час

російсько-української війни. Щиро Вам вдячний за участь у конференції. Ми не на фронті, але наша інтелектуальна праця дуже потрібна Україні!».

За підсумками роботи учасники наукового форуму прийняли ухвалу конференції: 1) Звернутися до керівництва Міністерства культури та інформаційної політики України з клопотанням завершити повернення П. І. Чайковського до культурної спадщини України та зберегти його прізвище у назві Національної музичної академії України. 2) Звернутися до Кабінету Міністрів України з проханням не відновлювати Каховську ГЕС, а зберегти Великий Луг для проведення комплексних наукових досліджень і після закінчення російсько-української війни створити на його базі Національний історико-екологічний заповідник. 3) Звернутися до керівництва Міністерства культури

та інформаційної політики України з клопотанням дозволити представити колективну монографію «Заборонити рашизм» у прайм-таймі єдиного телемарафону України та надати їй потужний інформаційний супровід.

Науковий співробітник відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій НДІУ О. Сцібан здійснив фотофіксацію конференції.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920
кандидат історичних наук,
завідувач відділу
української етнології НДІУ

Ольга ШАКУРОВА

orcid.org/0000-0001-9842-2997
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу української етнології НДІУ